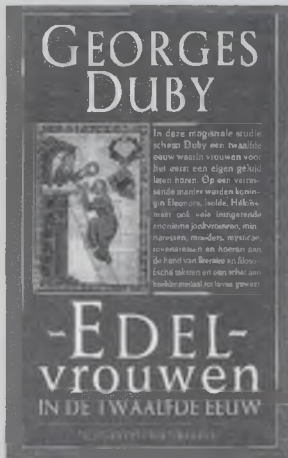

VROUWENGESCHIEDENIS

George Duby, *Edelvrouwen in de twaalfde eeuw* (Bert Bakker, Amsterdam 1997) 415 blz., f49.90. Vertaald door Théo Buckinx.

Nu de middeleeuwen object van het eindexamen zijn, en er eigenlijk weinig literatuur voorhandig is, komt elke nieuwe uitgave als een geschenk uit de hemel. En deze uitgave is nog wel van George Duby, een van de beroemde mediëvisten van onze tijd. Weliswaar speelt zich dit boek af rond de periode die ook in de stofomschrijving wordt genoemd, maar hebben wij als eenvoudige docenten er iets aan? Kunnen wij onze leerlingen een beter begrip bijbrengen als we dit boek hebben bestudeerd?

Ja en nee. De geschiedenis van de vrouw in de middeleeuwen heeft eigenlijk weinig te maken met het ver-

haal over Europa en de buitenwereld. Maar aan de andere kant is het beeld dat Duby hier weet te scheppen over de raadselachtige 'donkere tijd' zo indringend dat de lezer af en toe zelfs deel gaat uitmaken van dit verre verleden. Dit komt doordat Duby niet altijd even wetenschappelijk te werk gaat. Het lijkt soms alsof hij de dames waarover hij schrijft zelf heeft gekend. Daardoor gaat in ieder geval de feodale maatschappij wel voor ons leven. En op het moment dat rond 1200 de mentaliteit in Europa gaat veranderen, komen we wel op het terrein van het examenonderwerp.

In de 'Renaissance van de twaalfde eeuw' is er een steeds grotere verering voor de klassieke voorbeelden, door de banden met de Oosterse christenheid wordt het Nieuwe Testament anders bekeken. Doordat men in Palestina de dorpen en steden waar Jezus en zijn leerlingen hadden geleefd ging bezoeken, kwam het evangelie dichterbij te staan. Er kwam hierdoor meer aandacht voor het individu en ook voor de liefde als een zaak tussen twee vrije mensen. Hoe de relatie tussen mannen en vrouwen was, hoe er juist in de tijd tussen 1150 en 1350 veranderingen optraden in die verhoudingen, laat zich prachtig lezen in dit laatste boek van Duby en daardoor heeft dit werk zeker zijn waarde voor een docent die zich wil verdiepen in de mentaliteit van de middeleeuwen, waarover hij nu twee jaar moet lesgeven.

Jos Trippenree

OVERZICHT

Bernard Lewis, *Het Midden Oosten. 2000 jaar Culturele en Politieke Geschiedenis*, (Forum, Amsterdam 1996) 422 blz., prijs f.65,00.

Binnen het vakgebied van de Midden Oosten Studies geldt Bernard Lewis als een zeer gerespecteerd historicus en kenner van de islamitische beschaving. De in 1916 in Londen geboren Lewis doceerde meer dan vier decennia lang, voornamelijk aan de School of Oriental and African

C.V.Lafeber, *Van de innocente Christus tot de christelijke Innocentius, en Pelgrims, kruisvaarders, handelaars en wereldreizigers in de Middeleeuwen, 1050-1350*

(dln. 6 en 7 van de serie 'Nascholing bij U thuis', uitgave in eigen beheer auteur, Tilburgseweg 173, 5051 AE Goirle, tel. 013-5430340; fax 013-5355545), 256 en 330 blz., prijs f35,- (deel 6) en f75,- (deel 7).

Voor het zesde achtereenvolgende jaar komt de gedreven oud-docent en leraren-nascholer dr. C.V.Lafeber met een vervolg van de serie 'Nascholing bij U thuis', speciaal voor docenten die zich in het thema voor het komende CSE willen inlezen. Het betreft dit jaar zelfs twee delen, omdat de auteur al schrijvendeweg ervan overtuigd raakte, dat aan het onderwerp 'Europa en de buitenwereld 1150-1350' geen recht gedaan werd, indien die periode niet werd ingeleid door een uitvoerig exposé over de jaren vanaf 200, en een achtergrondbeschrijving van de jaren 1050-1350. Het geheel werd te dik, dus koos hij voor splitsing in twee banden. Hij ging er immers van uit, dat niet elke docent de bijzonderheden paraat zal hebben over de Donatio Constantini, de beeldenstrijd, de oorsprong van de universele pretenties van de pausen van Rome en wat al niet.

In deel 6 gaat de auteur zeer uitvoerig in op de osmose tussen wereldlijk en kerkelijk gezag, zo karakteristiek voor de Middeleeuwen. Centraal staat de verwerving van de kerkelijke staat op grond van de vervalste Donatio Constantini. Ook het Oosters Schisma (1054) en de Gregoriaanse kerkhervorming van de elfde-twaalfde eeuw wordt uitvoerig uit de doeken gedaan. Voor een goed begrip van de kruistochten is die achtergrondkennis onmisbaar.

Lafeber leeft zich als vanouds uit in sterk persoonlijk gekleurde persoonsbeschrijvingen. Zo is koning Filips II Augustus een 'schobbejak, een ongeletterde barbaar, een sluwe rekenaar en een immoreel mens'. Zijn levendige, anekdotische beschrijvingen zijn soms wel wat te sterk gericht op effectbejag. Dit geldt bijvoorbeeld voor de onsmakelijke, bloederige details van het werk dat middeleeuwse chirurgen moesten verrichten. In de les kun je daarmee wel succes hebben, maar wat hebben je leerlingen eraan? Ik zal ze hier maar niet citeren. Ook in deel 7 zit Lafeber lekker op zijn praatstoel bij onderwerpen als kaartkennis, handelaars en reizigers in de Middeleeuwen, en vooral de kruistochten. Elke kruistocht krijgt een apart hoofdstukje.

Wie zich nog illusies mocht maken over eventuele nobele motieven van de kruisridders, kan in dit deel zijn ogen openen voor de gruwelijke slachtpartijen die plaatsvonden in naam van het geloof. Lafeber hanteert hierbij soms juist een onderkoelde, cynische toon, om het contrast tussen de christelijke boodschap en de barbaarse praktijk te accentueren. Dit geldt ook voor de leerstellingen van Bernardus van Clairvaux. Voor de orde der Tempeliers poneerde Bernardus de regel dat wie om Christus' wil iemand de dood aandoet, vrij van zonde is en zelfs lofwaardig is in de ogen van de Heer.

Lafeber zegt dan; 'Ik denk niet dat de man bij het schrijven van de regel of van zijn andere wervende teksten het evangelie opengeslagen op zijn bureau had liggen'.

Maar overdrijft Lafeber niet, als hij stelt, dat er geen enkel verschil bestaat tussen de middeleeuwse kruislegers en de

Studies te Londen en aan Princeton University. Daarnaast publiceerde hij een indrukwekkende reeks boeken en artikelen, waarvan verscheidene werken vertaald werden in o.a. het Arabisch, Turks, Perzisch en Frans. Opvallend aan zijn oeuvre zijn de diversiteit in onderwerp en genre.

Eens te meer bewijst Lewis dat een wetenschappelijke bestudering van de geschiedenis van het Midden Oosten eigenlijk niet goed mogelijk is zonder beheersing van één van de talen van deze regio. Hij beheerst er op zijn minst drie: Arabisch, Ottomaans Turks en Modern Turks! De gedetailleerde schat aan etnografische en cultuurhistorische kennis die hij hierdoor opbouwde, maakt hem naast historicus vooral tot een "beschavingsdeskundige".

Al deze kennis vond zijn weerslag in zijn meest recente werk *Het Midden Oosten. 2000 jaar Culturele en Politieke Geschiedenis*. Dit breed opgezette en zeer toegankelijke boek is een van de weinige in het Nederlands verschenen standaardwerken die de geschiedenis van het Midden Oosten niet primair vanuit de islam beschrijven, maar meer vanuit de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen die zich in de afgelopen 2000 jaar voordeden in deze regio. Lewis beschrijft zijn benaderingswijze zelf als: "het leggen van een schakel tussen het Midden Oosten zoals we dat tegenwoordig kennen, en de oude beschavingen van de regio die we kennen uit oude teksten en monumenten" (p. 11).

Hij begint zijn relaas dan ook met een overzicht van de relevante ontwikkelingen in het gebied voorafgaande aan het ontstaan van de islam. In de daaropvolgende vijf hoofdstukken biedt hij de lezer een chronologisch overzicht van de politieke ontwikkelingen in het gebied vanaf de komst van de profeet Mohammed tot en met de bloeiperiode van het Ottomaanse Rijk. Hij beschrijft de machtswisselingen en verschuivingen in machtscentra die zich voordeden en besteedt vooral aandacht aan de bestuurlijke en culturele veranderingen die ermee gepaard gingen. Ondanks de beknoptheid van dit "politieke verhaal" vindt Lewis toch nog regelmatig de ruimte voor enige historiografische nuancering, zoals over de vraag of de verwoestende invloed van de Mongoolse invasie in de dertiende eeuw nu werkelijk zo groot was als lange tijd aangenomen werd.

Na de beschrijving van het politieke raamwerk volgt deel IV getiteld "Dwarsdoorsneden". Hierin weet Lewis een zeer levendig beeld te schetsen van de midden-oosterse samenleving in het verleden. Achtereenvolgens worden staat, economie, elite, gewone volk, godsdienst en wet en cultuur beschreven. Dit is zonder twijfel het meest boeiende gedeelte van het boek, omdat de auteur hierin zijn schat aan kennis over de islamitische beschaving kwijt kan. Het verhaal is rijk aan tot de verbeelding sprekende details en ook illustreert hij het regelmatig met bronnencitaten. Opvallend is ook zijn aandacht voor de verschillen tussen de Iraanse en de Arabische cultuur. Wat jammer is aan de "Dwarsdoorsneden", is dat door het ontbreken van een chronologische kader bij de lezer het beeld kan ontstaan dat er in al die eeuwen nauwelijks veranderingen plaats hebben gevonden binnen de islamitische samenleving. Juist met het oogpunt op een evenwichtige beeldvorming van de islamitische cultuur is op dit punt nuancering naar tijd en plaats van belang.

Het laatste gedeelte van het boek is gewijd aan de moderne tijd: de aftakeling van het Ottomaanse Rijk, de toenemende westerse economische en militaire penetratie van de regio en de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen die er het gevolg van waren.

Tot slot laat de auteur de vele oorlogen die het gebied na de Tweede Wereldoorlog geteisterd hebben kort de revue passer.

Hoewel het boek door zijn opzet minder geschikt is als naslagwerk, is het een absolute aanrader voor iedereen die zich eens wil verdiepen in de geschiedenis van het islamitisch cultuurgebied. Lewis laat alle relevante ontwikkelingen aan bod komen, weet de juiste accenten te leggen en nuanceren aan te brengen. Door zijn gedegen kennis van zaken en respectvolle benadering lijkt het bijna alsof hij de samenleving van het Midden Oosten van binnenuit beschrijft, zonder ooit dweperig te worden. Lewis maakt met zijn vlotte schrijfstijl de geschiedenis van een cultuur die veel mensen nog steeds angst inboezemt toegankelijk voor een zeer breed publiek.

Inge Dekker

REIZEN IN DE MIDDELEEUWEN

Themanummer van *Leidschrift*, jaargang 12, nummer 3, 1996.

(Te bestellen door f12,- over te maken op giro-rekening 5186372 van Stichting Leidschrift te Leiden onder vermelding van jaargang en nummer.)

In dit themanummer van *Leidschrift* zijn artikelen opgenomen, waarin individuele reizigers centraal staan uit de periode 1150 - 1360. Het nummer is tot stand gekomen naar aanleiding van het doctoraal werkcollege 'Reizen in de Middeleeuwen', dat in het studiejaar 1995/1996 in Leiden gegeven werd door dr. Peter Hoppenbrouwers. Het heeft dus niet rechtstreeks te maken met het eindexamenonderwerp. Het kader is ruimer, de reizigers deels anderen dan genoemd in de stofomschrijving. Maar het is een goede bundel om de eigen kennis over reizen in de Middeleeuwen wat te verbreden.

In het eerste artikel gaat Peter Hoppenbrouwers in het algemeen in op het reizen. Dat was een moeizame en vaak wat enge bezigheid. Verder zijn er bijdragen opgenomen over onder andere Gerald van Wales en zijn *Topographia Hibernica* over Ierland, al-Idrisi en zijn *Kitab Ruyyar* (met name de stukken over Afrika en Spanje), Ibn Battuta in Afrika, Jordanus Catalani in India en Willem van Rubroek in Mongolië.

Tineke Bogaerts

VERTAALDE BRON

***Het reisverhaal van Willem van Rubroek (1253 - 1255)* is vertaald uitgegeven door de heemkundige kring van Tielt (België), prijs f28,- in België excl. verzending.**

Er is in Nederland moeilijk aan te komen en bij rechtstreeks bestellen betaalt u extra vanwege de hoge kosten van het internationaal betalingsverkeer. De redactie van KLEIO heeft daarom een stapeltje liggen.

U kunt het boek bestellen door f32,- over te maken op postgiro 1354516 t.n.v. C. Bogaerts-Stoopman te IJsselstein.